

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

«TASDIQLAYMAN»

**Alisher Navoiy nomidagi Toshkent
davlat o‘zbek tili va adabiyoti
universiteti**

rektori Sh.Sirojiddinov

7-oktabr 2024-yil

**10.00.06 –Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog‘ishtirma tilshunoslik va
tarjimashunoslik ixtisosligi
bo‘yicha tayanch doktoranturaga
kirish imtihoni dasturi**

TOSHKENT – 2024

Ushbu dastur Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashida ko‘rib chiqildi va tasdiqlandi (2024-yil 7-oktabrdagi 2-sonli bayonnoma).

Tuzuvchilar: **f.f.d., prof. Sh. Sirojiddinov**
f.f.d., prof. U.Jo‘raqulov
DSc, dotsent N.Normurodova
PhD, dotsent M.Asadov

KIRISH

Mamlakatimiz ravnaqi, ta'lim sohasi taraqqiyoti va chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorini amalga oshirishda boshqa fanlar bilan bir qatorda qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslikning ham o'z maqsadi va vazifalari bor. Zotan, adabiyot, til va tarjima azaldan xalqlarning ham iqtisodiy, ham ijtimoiy-siyosiy integratsiyasi uchun asosiy vosita vazifasini o'tab kelgan. Shunday ekan, yurtimiz iqtisodining gullab-yashnashida yuqorida sanab o'tilgan sohalarning o'ziga xos o'rni bor.

Yuqori malakali ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlashda tayanch doktorantlar uchun dastur tuzish hozirgi kundagi ta'lim yo'nalishining dolzarb masalalaridan biridir.

Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik bo'yicha nazariy bilimga ega bo'lish va mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini hosil qilish uchun dasturlarning ahamiyati kattadir.

Mazkur dastur qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchilar uchun mo'ljallangan, shuningdek, hozirgi zamon o'zbek va jahon adabiyoti hamda ingliz va ona tillari qiyosiy tipologiyasining fundamental muammolariga va tipologik tadqiqotlarning zamonaviy yo'nalishlariga qaratilgan. Unda qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik bo'yicha fanning asosiy rivojlanish bosqichlari va faktorlari, tipologik tadqiqotlarning prinsiplari va kategoriyalash tamoyillari, adabiy jarayonlar, german, slavyan va turkiy tillarining yuzaga kelish evolutsiyasi va qiyosiy tahlili, tillarning tiplari va qarindoshlik darajasiga ko'ra turlari kabi masalalarga tanqidiy yondashishni ko'rsatish va ular xaqida ilmiy tushunchalar hosil qilish asosiy maqsadlaridan biridir, zamonaviy yo'nalishlar, komparativistik va lingvistik maktablar, komparativistik va lingvistik konsepsiyalar, zamonaviy tarjima nazariyasi va amaliyotida umume'tirof etilgan tendensiyalar, tarjima turlari va usullari, leksik-semantik va grammatik muvofiqlik kategoriyalari, nazariy ta'limotlar, ilmiy izlanishlar, dolzarb muammolarga bag'ishlangan masalalar yoritilgan.

FANNI O'ZLASHTIRISHGA QO'YILGAN TALABLAR

TAYANCH DOKTORANTLAR:

- qiyosiy tarixiy metod va uning asoschilari, asosiy tushunchalari; makro va mikrokomparativistika; Sharq va G'arb adabiy aloqalari, tarjima tanqidi, badiiy matnning qiyosiy tahlili mezonlari kabilar haqida imkon qadar nazariy bilimga ega bo'lishi;
- qiyosiy tadqiq metodologiyasi va uning asosiy tushunchalarini izohlay olishi;
- qiyosiy adabiyotshunoslikka oid asosiy adabiyotlarni va ularning qisqacha mazmunini bilishi;

- qiyoslash orqali adabiy hodisalarning umumiy va xos tomonlarini aniqlash, poetika, adabiy aloqalar va adabiy ta'sir masalalarini tahlil qila olishi;
- Til tarixi va nazariyasi to'g'risida keng bilimni egallay olish, dunyo tillarining umumiy va xususiy qonuniyatlari haqida tasavvurga ega bo'lishi, tilshunoslik tarixi, tilshunoslik maktablari, zamonaviy tilshunoslik masalalarini va tilshunoslik metodlarini bilishi;
- Chet tilini o'rganish amaliyotida nazariy bilimlarni qo'llash, tilshunoslik bo'yicha ilmiy izlanishlarga kasbiy nuqtai nazardan qarash, dunyo tilshunosligida ro'y berayotgan jarayonlarni o'zaro bog'liqlik nuqtai nazardan tahlil qilish, tillarning umumiy va xususiy belgilari haqidagi tushunchalarni amaliyotda qo'llash ko'nikmasiga ega bo'lishi;
- tillarni qiyoslash sohasidagi nazariy bilimlarini ko'rsatish va chet tillar tuzilmalaridagi o'xshashlik va farqlarini o'zlashtirishi bilan birga to'g'ri foydalanish va malakasiga ega bo'lishi;
- qiyosiy tilshunoslik fundamental masalalari bo'yicha nazariy bilim asoslarini bilishi;
- turli konsepsiyalarni tanqidiy baholash va ularni qiyoslanayotgan tillarning materiali asosida tahlil qilishi;
- qiyosiy tipologiyaning asosiy rivojlanish bosqichlari va faktorlari; tipologik tadqiqotlar tarixi va metodlari; tipologik tadqiqotlarning prinsiplarini bilishi;
- qiyosiy tilshunoslik fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi va ularning qiyosiy tipologiyaga ta'sir qilish yo'llarini aniqlash;
- qiyosiy tilshunoslik fanining metodologiyasini qo'llay olish ko'nikmalarini xosil qilish;
- qiyosiy tilshunoslik fani bo'yicha yangi yo'nalishlarning mavjudligi va ularning talqinini bilishi;
- tarjima metodlarini bilishi va amaliyotda qo'llay olishi;
- tarjima, tarjima turlari, tarjima tanqidi haqida umumiy tasavvurga, aslyat va tarjimani qiyoslashga oid muayyan bilimga ega bo'lishi;
- O'zbekistonda va xorijiy davlatlarda nashr qilingan ilmiy adabiyotlar bilan ishlash va lingvistik adabiyotlardan samarali foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim.

DASTURNING MAZMUNI

Filologik komparativistika: manbaviy asoslari, metodologik xossalari. Filologik komparativistika, uning tarkibiy qismlari: qiyosiy adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik. Filologiya va uning barcha bo'limlari komparativistika obyekti bo'lishi mumkinligi. Komparativistikaning adabiyot, til, tarixga oid manbalarga asoslanishi. Milliy madaniyatlar, folklor va etnogarfiya komparativistikaning eng qadimgi tayanch obyekti ekanligi.

Qiyosiy adabiyotshunoslik va chog'ishtirma tilshunoslikning predmeti. Fan predmetini jahon xalqlari badiiy va lingvistik tafakkurining sinkretik shaklga

ega bo'lgan, hali estetik bosqichga o'tmagan, badiylashmagan ibtido davrlaridan bugungi adabiy jarayongacha bo'lgan adabiy tamoyillar, maktablar, yo'nalishlar, oqimlar, ijodiy metodlar va individual ijodkorlarga xos poetik usul va kashfiyotlar tashkil etishi. Shuningdek, azaldan davom etib kelayotgan Sharq va G'arb tarixiy, ijtimoiy, madaniy, falsafiy, adabiy aloqalari, bunday aloqalar tufayli paydo bo'lgan manbalar va ularning badiiy mohiyatini o'rganish orqali adabiyot va til tarixi, nazariyasi bilan bog'liq muhim xulosalar chiqarishning muhimligi.

Qiyosiy adabiyotshunosliklik tarixi, o'rganilishi hamda vakillari. Og'a- ini Vilgelm va Yakov Grimmlar, ularning qiyosiy adabiyotshunoslik tarixida tutgan o'rni. Frans Bopp, Rasmus Rasklarning komparavistik tadqiqotlari. A.N.Veselovskiyning "tarixiy potika"ga doir qarashlari va uning qiyosiy adabiyotshunoslikning akademik yo'nalishni boshlab berganligi, ilmiy g'oyalari, kuzativ, xulosa va gipotezalari XX asr dunyo adabiyotshunosligi taraqqiyoti uchun fundamental mohiyat kasb etishi. Olga Mixaylovna Freydenberg, Mixail Mixaylovich Baxtin, E.M.Meletinskiylarning qiyosiy tahlil konsepsiyalari. F.I.Buslaev, N.I.Konrad, V.M.Jirmunskiy, E.E.Bertels, o'zbek adabiyotshunosligida G'.Salomov, F.Sulaymonova, N.Komilov, B.Qosimovlarning qiyosiy adabiyotshunoslikka qo'shgan hissalarini.

Qiyosiy adabiyotshunoslik metodologiyasi. Qiyosiy adabiyotshunoslik va qiyosiy lingvistika asosida "tarixiy poetika" va "tarixiy tilshunoslik" ilmlarining turishi. Sinkretizm, sitetizm va paradoksal sintetizm tushunchalari. Ularning badiiy manbalarni qiyosiy o'rganishdagi o'rni. Qiyosiy adabiyotshunoslik metodologiyasini tashkil etuvchi ilmiy metod va maktablar: tarixiy poetika, komparativistika yo'nalishlari, qiyosiy-tarixiy, qiyosiy-tipologik metodlar, "madaniy-tarixiy, mifologik, psixologik maktablar qiyosiy adabiyotshunoslikning metodologik asosi ekanligi. Biografik, soʻziologik, struktural metodlar qiyosiy adabiyotshunoslikning yordamchi metodologik omili bo'lib xizmat qilishi.

Qiyosiy adabiyotshunoslik va chog'ishtirma tilshunoslikning tarkibiy qismlari. "Qiyosiy adabiyotshunoslik" fanning aniq va o'zgarmas tarkibiy qismlari. Bularning sinkretizm, tipologiya, sintetizm, adabiy ta'sir, adabiy aloqalar, tarjima va tarjimashunoslik singari nazariy va amaliy yo'nalishlardan iborat ekanligi. Har bir yo'nalishning qiyosiy adabiyotshunoslik muammolarini tushunish, jahon badiiy tafakkurini kompleks qabul qilish, adabiyot tarixini bosqichma bosqich o'rganish, jahon adabiyotiga xos nazariy masalalarni anglashdagi ahamiyati.

Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik, tarjima nazariyasi, tarjimashunoslikning manbalari. "Qiyosiy adabiyotshunoslik" fani o'zining geografik qamrovi, xronologik davrlashtirilishiga ko'ra global miqyosni egallashi. Jahon xalqlari badiiy tafakkuri namunalarning har qanday namunasi – u diniy, mifologik yoki folklor, klassik yoki zamonaviy adabiyot namunasi bo'lishidan qat'i nazar – qiyosiy adabiyotshunoslik manbai bo'lishi mumkinligi. "Qiyosiy adabiyotshunoslik" fani chek-chegarasiz manbalarni ikki jihatdan o'rganishi: nazariy va amaliy. Fanning nazariy masalalari adabiyotdagi sinkretiklik, tipologiya, adabiy ta'sir va adabiy aloqalar asosida ijodiy metodlar, oqimlar, adabiy turlar, janrlar, badiiy asar syujeti, kompozitsiyasi, badiiy motiv, detal, uslub kabi jihatlarni qamrab olishi. Tarjimashunoslikning soha amaliyoti, tanlash,

tasniflash, bir tildan boshqa tilga o'girish va tarjima, uslub singari tomonlari "Qiyosiy adabiyotshunoslik"ning amaliy masalalari hisoblanishi. Tarjimashunoslikka oid muhim tushunchalar. Tarjima - adabiyotlararo kommunikatsiya vositasi. Tarjima - komparativistika obyekti.

Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik. Tilshunoslikda germanistika va slavistika. Sanskrit va F.Bopp qiyosiy grammatikasi. V.Gumboldt falsafasi. A.Shleyxer ta'limoti. G.Shteyntal ta'limotida til va halq psixologiyasi. Boduen de Kurtene va F. De Sossyur ta'limotida til sistemasi.

Qiyosiy adabiyotshunoslikda sinkretizm masalasi. A.N.Veselovskiyning sinkretizm nazariyasiga oid qarashlari. Tarixiy poetikada "psixofizik katarsis" masalasi va uning cheklangan jihatlari. "Tarixiy poetika" va sinkretizm nazariyasi qiyosiy adabiyotshunoslikning badiy-tarixiy, ilmiy-estetik asosi sifatida. Sinkretizm nazariyasining kashf etilishi, tarixiy-madaniy asoslari, ilmiy-nazariy kriteriyalari: sinkretizm va tipologiya. Sinkretizmning tarixiy tadrij bosqichlari: din, mif, adabiyot sinkretizmi. Jahon adabiyoti namunalarining kompleks shakllanishi, taraqqiyotida tipologiklik tamoyilining o'rni. A.N.Veselovskiy o'zining "Tarixiy poetikadan uch bob" osli tadqiqoti.

Tilshunoslik metodlari. Bilish usullari va tilshunoslik metodlari. Tilni o'rganish metodologiyasi va metodlari. Tavsifiy metod. Qiyosiy-tarixiy metod. Struktur metod va uning yo'nalishlari. Funktsional lingvistika. Deskriptiv lingvistikaning tahlil metodlari. Distributiv tahlil metodi. Transformatsiya metodi. Tasviriy metodning asosiy usullari. Distributiv metod. Paradigma usullari va paradigmatic metodika. Oppozitsiya usuli. Semantik maydon usuli. Pozitsion usullar. O'zgartirishlar usuli va transformatsion metodika. Statistik usullar.

Ilohiy kitoblar va mifologik tafakkur qiyosiy adabiyotshunoslik muammosi sifatida. Ilohiy kitoblarning bashariyat poetik tafakkur namunalarining birlamchi asosi ekanligi. Ilohiy kitoblarda kelgan qissa, hikoya, rivoyatlar, shaxslar tarjimai holining miflarda aks ettirilish sabablari va omillari. Ilohiy kitoblar, Pyg'ambarlar tarixi va epos tipologiyasi masalasi. Ilohiy kitoblar va boshqa ajabiy janrlar aro mushtarakliklar.

Qiyosiy tipologiya - tilshunoslikning tarmog'i sifatida. Asosiy muammolar va yo'nalishlar. Qiyosiy tilshunoslikning paydo bo'lish sabablari. Qiyosiy metodning universallik xususiyati. Lingvistik va nolingvistik tipologiya. Qiyosiy tipologiyada kategoriyalash muammolari. Tipologik kategoriyalar. Qiyosiy tipologiyaning umumiy tasnifi. Turli til sistemalarini qiyosiy o'rganishning zamonaviy metodlari. Tilshunoslikda yangi yo'nalishlarning mavjudligi va ularning qiyosiy tipologiyada qo'llanilishi.

Sharq va G'arb eposlarini tipologik o'rganishning umumnazariy muammolari. Epos genezisi. Eposning badiiy-tarixiy xususiyatlari. Epos va epik janrlar masalasi. Epos va roman. Epos strukturasidagi tipologik komponentlar. Epos syujeti tipologiyasi. Epos qahramonlari tipologiyasi: tug'ilish, safar, tutqunlik va qaytish motivlari. Eng qadimgi davr eposlari haqida. Eng qadimgi davr eposlarining tipologik xususiyatlari: Sharq va G'arb eposlari. "Bilgamish" va turkiy epos an'analari.

Qiyosiy tilshunoslikning dolzarb masalalari to'g'risida umumiy ma'lumotlar. Qiyosiy tipologiyaning shakllanishi va rivojlanishining asosiy bosqichlari va faktorlari. Tillarning geneologik tasnifi, tillar qarindoshligi haqida ma'lumot. Qiyosiy tipologiyaning asosiy parametrlari. Izomorfizm va allomorfizm xususiyatlari. Qiyoslashda sinxron va diaxron yondashish. Tillararo va bir til ichidagi qiyoslash xususiyatlari. Qiyosiy tilshunoslikning adabiyot bilan munosabati.

Dramatik janrlarni qiyosiy o'rganish masalasi. Dramatik tur va uning genetik omillari: difiramb, satirlar dramasi, fallarning marosimga oidligi va tipologik xususiyatlari. Dramaning epos, qissa, ertak va hikoya janrlari bilan bog'liqligi. Tragediya va undagi epik unsurlar masalasi. Tragik syujet, tragik obraz, tragediyaviy dialogning falsafiy, tarixiy, folkloristik asoslari. Qadimgi teatr va dramaning tarixiy-nazariy xususiyatlari. Sharq teatrining xususiyatlari. Qadimgi yunon teatri.

Inson fikrini til vositasi orqali ifodalashning o'ziga xos qonunlari. Barcha til tizimlari uchun mushtarak bo'lgan belgilarni ifodalashdagi muvofiqlik va nomuvofiqlik. Tilshunoslikda «shakldan ma'noga» va «ma'nodan shaklga» tamoyillarining qo'llanilishi. Lingvistik tushunchalarni tilning turli yaruslarining o'lchov birliklari va konstituentlari orqali ifodalanishi. Ularning universallik xususiyati.

Sharq va G'arb lirikasining tipologik xususiyatlari. Eng qadimgi davr lirikasi: Shumer, Misr, Yunon she'riyatida mavzu, talqin va obrazlar mushtarakligi. Qadimgi Rim shoirlari ijodi va ellinistik lirikaning mazmun-shakl jihatidan aloqadorligi. Qadimgi Sharq she'riyatining qadim yunon lirikasi bilan munosabati. Uyg'onish davri Sharq va G'arb lirikasi. Provans maktabi va Sharq mumtoz she'riyati. Fransuz ma'rifatchilari, tanzimon davri Turk she'riyati va jadid lirikasining umumiy va xususiy jihatlari. Zamonaviy Lotin Amerikasi va yangi o'zbek she'riyati: G.Lorka va Shavkat Rahmon.

Qiyosiy tipologiyaning umumiy tasnifi, qiyosiy tipologiyada kategoriyalash muammolari. Ob'ektiga ko'ra, til tarmoqlariga ko'ra, tilning ikki planiga ko'ra. Turli til sistemalarini qiyosiy o'rganishning zamonaviy metodlari. Grammatik kategoriya haqida ta'limot. Grammatik va mantiqiy kategoriyalar o'rtasidagi mutanosiblik. Tushuncha kategoriyalar. Funktsional-semantik kategoriyalar. Grammatik-leksik maydon. Tipologik ma'no va tipologik forma. Tipologik kategoriyaning tillararo, yaruslararo va so'z turkumlariaro xususiyatlari. Tipologik kategoriyalarning ifodalanishdagi mazmun va ifoda planlari birliklarining tillararo aloqasi. Ifoda planidagi til tizimi o'lchov birliklarining tillararo adekvatligi va adekvat emasligi, ularning yaruslararo sinonimligi, ularning taskonomik masalalari.

Jahon poetika ilmi tipologiyasi: Platon, Aristotel, Farobiy va Ibn Sino. Suqrot dialoglarining Aristotel talqinida yangilanishi. Platon va Aristotel badiiy adabiyot haqida: mushtarak va ziddiyatli masalalar. Aristotelning "Ritorika", "Poetika" asarlarida nazariy adabiyotshunoslik muammolarining aks etishi. Forobiy va Ibn Sino asarlarida Yunon poetiklari asarlari sharhi va talqini. Qadimgi

yunon mutafakkirlarining nazariy qaydlari. Sharq allomalarining tarixiy va nazariy poetikaga doir qarashlari.

Tilning boshqa sathlarini tadqiq etishda kategoriyalash muammolari. Tilning leksik sathini tadqiq etishda kategoriyalash muammolari. Leksikani tizim sifatida qaralishi va tipologik yondashish imkoniyatlari. Turli qardosh va qardosh bo'lmagan tillardagi ayrim xususiyatlarni fonologik, grammatik, semantik, etimologik, leksik va stilistik nuqtai nazardan solishtirish. Interferençiya muammolari. Qiyosiy tipologiyaning leksikografiya, stilistika, tarjima nazariyasi va til o'qitish metodikasi kabi fanlar bilan uzviy bog'liqligi. Tilshunoslikda yangi yo'nalishlarning mavjudligi va ularning qiyosiy tipologiyada qo'llanilishi. Til va madaniyat. Qiyoslanayotgan tillarning milliy-madaniy xususiyatlarining barcha til sathlarida namoyon bo'lishi. Kognitiv tilshunoslik haqida ta'limot.

Sharq va G'arb adabiyotida O'rta asrchilik, Renessans muammosi. G'arb o'rta asrchiligi va masixiylik. O'rta asr eposlari, lirikasi va riçar romanlarida sharqona motivlar. G'arb va Sharq O'rta asr badiiy-falsafiy tafakkurida johiliya, turg'unlik, inkvizitiya masalasi talqinlari. O'rta asrlarda diniy qarashlar va adabiyot munosabati masalasi. O'rta asr Evropa adabiyotida drama. Renessans tushunchasi va uning mohiyati. Sharq Uyg'onish madaniyatining G'arbga ta'siri. G'arb Renessansi davrida tarjima adabiyotining o'rni. Sharq va G'arb lirikasida oshiq-ma'shuqa-raqib obrazlari.

Sharq va G'arb klassiizmi: umumiylik va xususiylik. Klassitsizm umuminsoniy hodisa sifatida. Islomgacha bo'lgan Sharq folklorida klassitsizm tamoyili. Sharq-islom klassitsizmi va uning genetik omillari: Qur'oni karim, hadis, Payg'ambarlar tarixi. G'arb klassitsizmining madaniy, ijtimoiy, falsafiy omillari: Antik Yunon, ellinzm davri va qadim Rim san'ati va madaniyati. Fransuz, ingliz, nemis, ingliz klassitsizmining umumiy va xususiy jihatlari. G'arb klassitsizmida Rene Dekart va Nikola Bualoning o'rni. Sharq va G'arb klassitsizmining umumiy va farqli jihatlari. Klassitsizm nazariyasining asosiy kriteriyalari: "mutlaq did", kanonlashtirish, kanonik uslub, "uch birlik" tushunchalari.

Sharq va G'arb ma'rifatchiligi: tipologiya masalalari. Ma'rifatchilik hodisasining ma'rifiy asoslari: ilohiy kitoblar va umumbashiriy etika. Ma'rifatchilik adabiy hodisa sifatida. Ma'rifatchilik adabiyotining mazmun mohiyati: umumfalsafiy muammolar. G'arbda ma'rifatchilik harakati: ingliz, nemis, fransuz ma'rifatchilik adabiyoti. Fransuz ma'rifatchiligining o'ziga xos xususiyatlari. Turkiston jadidchiligi, jadid estetikasining yetakchi xususiyatlari. Fransuz ma'rifatchiligi va jadid adabiyoti.

Sharq va G'arb badiiy tafakkurida sentimentalizm, romantizm, naturalizm, realizm. Sentimentalizm, romantizm, naturalizm va realizmning umumfalsafiy, umumestetik, umumnazariy muammolari. J.Berkli, D.Yum, I.Kant, O.Kontning estetik konsepsiyalari. Sentimental adabiyotning Sharq-u G'arbga oid xususiyatlari. Sentimentalizm adabiyotining badiiy kriteriyalari. Romantizmning ijtimoiy-estetik omillari: Sharq va G'arb romantizmi. Umumiylik va o'ziga xoslik masalasi. Naturalizm adabiyotining tabiat, industriya, insoniyatga xos pozitivistik nuqtai nazar bilan bog'liqligi. Realizm adabiyoti va uning ko'rinishlari: ibtidoiy realizm, tanqidiy realizm, sotsiorealizm va oliy realizm muammolari.

Jahon modernizm adabiyoti. Modernizm tarixi, ijtimoiy, falsafiy, psixologik omillari. Dekadentlik, avangardizm, absolyutizm, ekzistensiya va absurdlik tushunchalari. Ayni tushunchalarning ijtimoiy-falsafiy asosga egaligi. Modernistik adabiyotning yo‘nalish va oqimlari. Modernistik adabiyot vakillari: J.Joys, J.-P.Sartr, F.Kafka. Modern nasr, modern she‘riyat, “absurd drama”. Evropa modernizmi va yangi o‘zbek adabiyoti masalasi: F.Kafka va N.Eshonqul.

TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

Asosiy adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. Adabiyot va san‘at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma‘naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir // Xalq so‘zi, 2017 yil 4 avgust.
2. Abduazizov A.A. Элементы общей и сравнительно-типологической фонологии. - Т.: Фан, 1981.
3. Bo‘ronov J. Ingliz va o‘zbek tillari qiyosiy grammatikasi. - Т.: O‘qituvchi, 1973.
4. Буранов Ж. Сравнительная типология английского и тюркских языков. - М.: Высшая школа, 1983.
5. Jo‘raqulov U. Alisher Navoiy “Xamsa”sida xronotop poetikasi. – Т., 2015.
6. Jo‘raqulov U., Namroev K. Qiyosiy adabiyotshunoslik. – Т., 2020.
7. Xallieva G. Qiyosiy adabiyotshunoslik. – Т., Akadernashr, 2020.
8. Абдуазизов А.А. Элементы общей и сравнительно-типологической фонологии. - Т.: Фан, 1981.
9. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков. - М.: Просвещение, 1990.
10. Буранов Ж. Сравнительная типология английского и тюркских языков. - М.: Высшая школа, 1983.
11. Веселовский А.Н. Историческая поэтика. – М., 1989.
12. Кодухов В.И. Общее языкознание. - М., 2009.
13. Қосимов А., Ҳамроқулов А., Хўжаев С. Қиёсий адабиётшуносликка кириш. – Ф., Фарғон адават университети, 2019
14. Мелетинский Э.М. Историческая поэтика. Новеллы. М., 1990.
15. Расулова М.И. Основы лексической категоризации в лингвистике. - Т.: Fan, 2005.
16. Саломов Ғ. Таржима назарияси асослари. - Тошкент. 1983.
17. Юсупов У.К. Проблемы сопоставительной лингвистики. - Т.: Фан, 2007.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

18. Fillmore Charles J. Remarks on Contrastive Pragmatics // In - J.Fisiak (ed.), Contrastive Linguistics- Prospects and Problems. - Padstow, 1984.

19. Komilov N. Tafakkur karvonlari. – Т., 1999.
20. Sulaymonova F. Sharq va G‘arb. – Т., “O‘zbekiston”, 1997.
21. Абдуллаев Ю.Н., Бушуй А.М. Иностранные языки в современном мире: эволюция методики обучения. - Т.: Фан, 2000.
22. Абдуллаев Ю.Н., Бушуй А.М. Язык и общество. - Т.: Фан, 2002.
23. Академические школы в русском литературоведении / Отв.ред. П.А.Николаев. – М: Наука.1975.
24. Алексеев М.П. и др. История зарубежной литературы. (Средние века и возрождение) М., «Высшая школа», 1987.
25. Алексеев М.П. Сравнительное литературоведение М.: Наука, 1983.
26. Алишер Навоий “Хамса”си (Мақолалар тўплами): Тадқиқотлар.- Тошкент: Фан, 1970.
27. Араслы Н. Г. Низами ва турк едебияти.-Баку: Елм,1980.-206 с
28. Аристотел. Поэтика. Ахлоқи кабир. –Т., Янги аср авлоди. 2004.
29. Афансеев А.Н. Дерево жизни. -М., 1982.
30. Балухатый С.Д. Вопросы поэтики.-Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1990.-320 с.
31. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики.-Москва: Художественная литература, 1975.-399 с.
32. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского.-Москва: Советский писатель, 1963.-362 с.
33. Бахтин М. Романда замон ва хронотоп схақллари. Таржимон, сўзбоши, шарҳ ва изоҳлар муаллифи У.Жўракулов.-Тошкент: Академнашр, 2015.-288 б.
34. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - М.: Искусство, 1979.
35. Бертелс Е. Е. Избранные труды. История литературы и культуры Ирана.-Москва: Издательство “Наука” главная редакция восточной литературы, 1988.-560с.
36. Бертелс Е. Е. История персидско-таджикской литературы.-Москва: Издательство “Наука” главная редакция восточной литературы, 1960.-557 с.
37. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика. Курс лекций по английской филологии. - Тамбов, 2001.
38. Бондарко А.В. Семантические категории в аспекте сопоставительных исследований // Сопоставительная лингвистика и обучение неродному языку. -М.: Наука, 1987.
39. Борисова И.Ф., Имяминова Ш.С. Таржима назарияси ва амалиёти. - Тошкент. 2005.
40. Валихўжаев Б. Ўзбек адабиётшунослиги тарихи.-Тошкент: Ўзбекистон, 1993.-191 б.
41. Вежбицка А. Семантические универсалии и описание языков. - М., 1999.
42. Веселовский А.Н. Историческая поэтика. – М.1989
43. Воҳидов Р. Алишер Навоий ва илоҳиёт.-Бухоро: Бухоро нашриёти, 1994.-208 б.

44. Гак В.Г. Сопоставительная прагматика // Филологические науки. – М., 1992. - №3.
45. Гафуров И. Таржимонлик мутахассислигида кириш. - Тошкент. 2008.
46. Голосовкер Я. Логика мифа. -М.,1987.
47. Городецкий Б.Ю. К проблеме семантической типологии. - М., 1989.
48. Грамматика общая и рациональная Пор-Рояля. - М.: Прогресс, 1990.
Грамматика общая и рациональная Пор-Рояля. - М.: Прогресс, 1990.
49. Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке. - М.: Просвещение, 1969.
50. Дима.А. Принципы сравнительного литературоведения. -М.1977.
51. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы.- М.1979.
52. Жалилов С. Бобир ва Юлий Цезар. Т.: «Янги аср авлоди», 2001.
53. Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение. Изб.пр. – М.: Наука. 1979.
54. Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение. Изб.пр. – М.: Наука. 1979.
55. Жўраев М. Ўзбек халқ эртақларида сеҳрли рақамлар.-Тошкент: Фан, 1991.-153 б.
56. Жўракулов У. Назарий поэтика масалалари: Муаллиф. Жанр. Хронотоп.-Тошкент: Гафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2015.-356 б.
57. Жўракулов У. Фитратнинг тадқиқотчилик маҳорати. – Т.: Университет, 2003.
58. Жўракулов У. Худудсиз жилва.-Тошкент: Фан, 2006.-203 б.
59. Журиная М.И. Лингвистическая типология. Общее языкознание. Внутренняя структура языка. - М.: Наука, 1972.
60. Ильин И.П. современные концепции компаративистики и сравнительного изучения литератур. - М.1987
61. История всемирной литературы. Т., 1-7. М., «Наука», 1983-1990.
62. Канцельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление. - Л.: Наука, 1972.
63. Климов Г.А. Основы лингвистической компаративистики. - М.: Наука, 1990.
64. Когнитивные и коммуникативные аспекты английской лексики. - М., 1990.
65. Колшанский Г.В. Проблема универсалий языка // Общее языкознание. Внутренняя структура языка. - М.: Наука, 1972.
66. Комилов Н. Тасаввуф.-Тошкент: Ўзбекистон, 2009.- 448 б.
67. Комилов Н. Тафаккур карвонлари. – Т., 1999.
68. Конрад Н.И. Запад и Восток.- М.: Наука.1972.
69. Крамер С.Н. История начинается в Шумере.-Москва: Наука, 1991.- 235 с.
70. Кун Н.А. Легенды и мифы древней Греции.-М., 1955.

71. Қамбарова Д. Қуръон баҳс этган илҳом (Пушкин ижодида Қуръон оҳанглари). – Т.: “Тошкент ислом университети” насҳриёт-матбаа бирласҳмаси, 2009.
72. Қодиров М., Ўзбек театри тарихи, Т., 2003
73. Қуронов Д., Раҳмонов Б. Ғарб адабий-танқидий тафаккури тарихи очерклари. – Т.: “Фан”, 2008.
74. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. - Минск, 2004.
75. Маслова В.А. Лингвокультурология. 2-е издание. - М.: 2004.
76. Маҳмудов М. Ҳайрат ва тафаккур.-Т., 1990
77. Мелетинский Е.М. Историческая поэтика новеллы.-Москва: Наука, 1990.-280 с.
78. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа.-М.,1976.
79. Мифологии древнего мира.-М., 1977.
80. Мифы древней Индии.-М., 1975.
81. Мусаев К. Таржима назарияси асослари. Тошкент. 2005.
82. Неупкоева И.История всемирной литературы. Проблемы системного и сравнительного анализа. - М.: Наука, 1976.
83. Низамова М.Н., Маматова Н.Р. Литература Великобритании. Т., 2007.
84. Новое в зарубежной лингвистике. Контрастивная лингвистика. Вып. 25. - М.: Прогресс, 1989.
85. Новое в лингвистике. Типологическое изучение языков. Вып. III. - М.: Иностр.литер. 1963.
86. Норматова Ш. Жаҳон адабиёти. – Т., “Маънавият”, 2008.
87. Очерки истории первобытной культуры.-Москва:Наука, 1953.-208 с.
88. Принципы типологического анализа языков различного строя. – М: Наука, 1972.
89. Пруцков Н.И. Историко-сравнительный анализ произведений художественной литературы. –Л.:Наука,1974.
90. Пруцков Н.И. Историко-сравнительный анализ произведений
91. Реизов Б.Г. Сравнительное изучение литературы. Вопросы методологии литературоведения. – М.-Л.: Наука, 1966. -С.170-217
92. Рифтин Б.Л. От мифа к роману.-М., 1979.
93. Саидов У. Шарқ ва Ғарб: маданиятлар туташган манзиллар. –Т.: Янги аср авлоди.2009
94. Саломов Ғ. Таржима назариясига кириш. - Тошкент. 1978.
95. Саломов Ғ., Отажонов Н. Таржима маҳорати. - Тошкент. 1989.
96. Сафаров Ш. Когнитив тилшунослик. Жиззах. «Санзор» - 2006.
97. Селиверстова О.Н. Контрастивная синтаксическая семантика. Опыт описания. - М.: Наука, 1990.
98. Семантика и категоризация. - М.:Наука, 1991.
99. Сирожиддинов Ш. Алишер Навоий: манбаларнинг қиёсий-типологик, текстологик таҳлили.-Тошкент: Академнашр, 2011.-200 б.
100. Сулаймонова Ф. Шарқ ва Ғарб. Т. ., Ўзбекистон. 1997 й.

101. Тримингем Дж.С. Суфийские ордены в исламе. Перевод с английского под редакцией и с предисловием О.Ф.Акимушкина.-Москва: Наука, 1989.-328 с.

102. Фитрат А. Адабиёт қоидалари. Нашрга тайёрловчи Ҳ.Болтабоев.-Тошкент: Ўқитувчи, 1995.-112 б.

103. Хўжаева Р.У. Янги давр араб адабиёти тарихи. (Ўқув қўлланма) И қисм. Т., 2004.

104. Ҳайитметов А. Темурийлар даври оъзбек адабиёти.-Тошкент: Фан,1996.-160б.

105. Шарқ мумтоз поэтикаси: Манба ва талқинлар / Нашрга тайёрловчи, талқин ва шарҳлар муаллифи Ҳ. Болтабоев.-Тошкент: ЎзМЕ,2006.-430б.

106. Юсупова Д. Ўзбек мумтоз адабиёти тарихи. Алишер Навоий даври.-Тошкент: Академнашр,2011.-272б.

107. Ярхо В.Н. Трагедия Софокла «Антигона». – М.: «Высшая школа», 1986.

108. Ярцева В.Н. Контрастная лингвистика. - М.: Наука, 1981.

Internet saytlari:

109. www.susov.ru

110. www.ziyo.net

111. www.google.uz

112. www.tdpu.uz

113. www.pedagog.uz

114. www.edu.uz

115. www.tdpu-INTRANET.ped

116. www.nutq.intal.uz

Baholash mezonlari

Kirish sinovi ogʻzaki ravishda oʻtkazilishi belgilangan boʻlib, 100 ballik mezon asosida baholanadi.

Har qaysi savolga javobi quyidagicha baholanadi:

Har bir savol uchun ball	Javobga qoʻyiladigan talablar
86-100	Qoʻyilgan savolga toʻliq javob bergan. Nazariy jihatlarini yoritishda xatolik va chalkashlikka yoʻl qoʻyilmagan. Mustaqil ravishda mushohada yuritib bayon etilgan. Amaliy misollar bilan asoslab bayon yetilgan.

	Xulosani to'g'ri shakllantirgan. Fikrlar yerkin bayon yetilgan.
71-85	Savolning mohiyatini tushungan. Javobni yoritib bera olgan. Amaliy misollar keltirilgan. Tasavvurga ega. Qisqacha xulosa bergan. Fikrlarni sodda bayon etgan.
55-70	Savol mohiyatini tushungan. Javob yoritilgan, qisqa shaklda. Misollar bilan asoslanmagan. Xulosa qilingan.
0-54	Savolning ayrim elementlarigina yoritilgan, yoki umuman yoritilmagan. Savol bo'yicha aniq tasavvurga ega yemas.

NAMUNAVIY SAVOLLAR:

Qiyosiy adabiyotshunoslik

1. "Tarixiy poetika" tushunchasi, metodologik xususiyatlari.
2. A.N.Veselovskiy ilmiy faoliyati va nazariy kriteriyarlari.
3. Tarixiy poetikada "sinkretizm" tushunchasi va uning adabiyot namunalarini qiyosiy o'rganishdagi o'rni.
4. Sinkretizm masalasini o'rganishda S.N.Kramer qarashlarining o'rni va tanqid etilgan jihatlari.
5. Jahon badiiy tafakkurining uch bosqichi: "sinkretizm", "sintetizm", "paradoksal sintetizm" tushunchalarini farqlab tushuntiring.
6. Din, mif va adabiyot munosabatini ko'rsatishda dunyoqarash va metodologiyaning o'rni.
7. Marksizm va "ateistik" dunyoqarash falsafiy-badiiy munosabati masalasi.
8. Mifning paydo bo'lishi haqida materialistik yoki marksistik talqin: ijtimoiy-siyosiy omillar.
9. Din va mif, ilohiy kitoblar va epos munosabatini o'rganishda tipologiya konsepsiyaning o'rni.
10. Eng qadimgi davr eposlarining badiiy xususiyatlari.
11. Qadimgi davr eposlarining tarixiy-nazariy xususiyatlari.
12. Din, mif va eposlardagi mushtarak jihatlari.
13. Sharq eposlarida qahramon obrazining tipologik xususiyatlari.
14. Sharq va G'arb eposlarining mushtarak va o'ziga xos xususiyatlari.
15. Dramaning keng va tor ma'nolarini sharhlang.
16. Dramaning tipologik xususiyatlari.
17. Mif va drama munosabati va tipologiyasi.
18. Sharqona xalq teatrining o'ziga xos xususiyatlari.

19. Sharq va G'arb dramalarining mushtarak xususiyatlari.
20. Qadimgi dunyo lirikasiga oid qanday nazariy qarashlarni bilasiz? .
21. Qadimgi dunyo lirikasida vazn va ritmning o'rni.
22. Qadimgi Sharq lirikasi va xalq og'zaki ijodi.
23. Platonning estetik qarashlari.
24. Aristotelning "Poetika" asarida janrlar muammosi talqini.
25. Farobiy va Ibn Sinoning adabiy-nazariy qarashlari.
26. Sharq va G'arb mutafakkirlari Aristotel va Forobiy adabiy qarashlaridagi mushtarakliklar.
27. Sharq va G'arb O'rta asrlar adabiyoti va diniy qarashlar mohiyati.
28. Nasroniy olimlarining borliq haqidagi qarashlari.
29. O'rta asr adabiyotiga oid asarlar haqida so'zlang.
30. O'rta asrlarda antik adabiyotga bo'lgan munosabat.
31. Ritsar lirikasi va Sharq adabiyotining aloqadorligi.
32. Sharq va G'arb uyg'onish adabiyotining yuzaga kelish omillari.
33. Sharq va G'arb uyg'onish adabiyotidagi adabiy aloqalar.
34. Ibn Sino ijodining G'arb uyg'onish adabiyotidagi ta'siri.
35. Sharq va G'arb uyg'onish adabiyotiga xos mushtarak xususiyatlar.
36. Sharq hikoyatlarining "Dekameron" asaridagi badiiy talqini.
37. Servantes ijodining o'ziga xosligi.
38. "Qoliplovchi hikoya" Sharq va G'arb novellistikasidagi tipologik xususiyat sifatidi.
39. Klassitsizm hodisasining ildizlari, istilohiy mazmuni va psixologik funksiyalari.
40. Klassitsizm umuminsoniy, umumestetik tamoyil sifatida.
41. G'arb klassitsizmi va uning yetakchi xususiyatlari.
42. Islom Sharqiga xos klassitsizm tamoyili va uning G'arb klassitsizmi bilan munosabati
43. Ma'rifatchilik adabiyotining nazariy asoslari.
44. Fransuz ma'rifatchilik adabiyotiga oid asarlar tasnifi va talqini.
45. Turkistonda jadidchilik harakatining yuzaga kelishi va fransuz ma'rifatchiligi.
46. Jadid adabiyoti yangi estetikaning shakllanish xususiyatlarini sharxlang.
47. Romantizm va uning etakchi vakillari.
48. Realizm va Naturalizm adabiyoti qandayning umumiy jihatlari va o'ziga xosliklari.
49. Sentimentalizm, romantizm, realizm, naturalizm adabiyotining o'zaro bog'liq va farqli jihatlari.
50. Modernizm tarixi, odabiy oqimlari, vakillari.
51. Modern nasr va daromasining asosiy xususiyatlari.
52. Simvolizm va modernizm: umumiylik va xususiylik.
53. Ekzistensializm va absurd.
54. Modernizm va zamonaviy Sharq badiiy tafakkuri masalasi.

Chog'ishtirma tilshunoslik

1. Lingvistik ilmiy metod va tahlillar.
2. Dialektologiyaning asosiy vazifasi.
3. Funktsional uslublarning voqelanishi.
4. Tilning ekstralingvistik omillar bilan bog'liqligi.
5. Agglyutinativ tillarga xos xususiyatlar.
6. Eng qadimgi til va bobo til.
7. Umumiy va maxsus lug'atlar.
8. Matn kategoriyalari.
9. "Muhokamat ul-lug'atayn"da eski o'zbek va sart tillarining chog'ishtirilishi.
10. Matnning kognitiv nazariyasi.
11. So'z semantik qurilishida sodir bo'luvchi hodisalar.
12. Statistik tahlil metodi
13. Matn lingvistikasi: zamonaviy yondashuvlar.
14. Antropotsentrik tilshunoslik.
15. Izomorfizm va allomorfizm metodlari.
16. Adabiy til va sheva.
17. Tilning ijtimoiy vazifalari.
18. Kognitiv diskursiv paradigma.
19. Dunyo tillari tavsifi va tasnifi.
20. Hozirgi tilshunoslik yo'nalishlari.
21. Pragmatika antropotsentrik tilshunoslik negizida.
22. Til ijtimoiy hodisa sifatida.
23. Ilmiy uslubning voqelanishi.
24. Diskurs nazariyasi.
25. Lingvokulturologiya (madaniy lingvistika) zamonaviy yo'nalish sifatida.
26. Eng qadimgi til va bobo til.
27. Lug'at turlari.
28. Konnatativ ma'no va stilistik bo'yoqdorlik.
29. Lisoniy dunyo manzarasi va turlari.
30. Matnning kognitiv nazariyasi.
31. So'z semantik qurilishida sodir bo'luvchi hodisalar.
32. Madaniy konsept voqelanishi.
33. Lingvistikada zamonaviy yondashuvlar.
34. Antropotsentrik tilshunoslik.
35. Freym tahlil metodi.
36. Intertekstuallik kategoriyasi.
37. Til va nutq mutanosibligi.

- 38.Paradigma tushunchasi
- 39.Lingvistik metodlar
- 40.Matnning madaniy tahlili
- 41.Kognitiv lingvistika nazariyasi
- 42.Til ijtimoiy hodisa sifatida.
- 43.Til kategoriyalarining voqelanishi.
- 44.Diskurs va matn nazariyasi.
- 45.Korpus lingvistikasi
- 46.Kiesiy tipologiya nazariyasi.
- 47.Matn tipologiyasi
- 48.Stilistik vositalarning madaniy ahamiyati.
- 49.Kognitiv bilim strukturalari va turlari.
- 50.Matnning pragmatik nazariyasi.
- 51.So‘z semantik qurilishida sodir bo‘luvchi hodisalar.
- 52.Madaniy konseptning verbal ifodalanishi
- 53.Lingvistikada zamonaviy yondashuvlar nazariy asoslari
- 54.Interferensiya hodisasi
- 55.Kognitiv metod.
- 56.Intertekstuallik kategoriyasi.
- 57.Diskurs turlari
- 58.Kognitiv diskursiv paradigma.
- 59.Madaniy lingvistika turlari
- 60.Konseptual tahlil

Tarjimashunoslik

1. Frazeologik birliklarning tarjimada berilishi.
2. Milliy xususiyat va tarjima. Xos so‘zlarning tarjimada berilishi.
3. Milliy xususiyatli frazeologik birliklar tarjimasi.
4. Muqobilsiz til birliklarini tarjima qilish usullari.
5. Pragmatik tarjima.
6. Qiyosiy stilistika - tarjimaviy tadqiqot asosi.
7. Sinxron tarjimaning o‘ziga xos xususiyatlari.
8. Tarjima - tilshunoslikning tadqiqot ob’ekti.
9. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Tarjima metodlari.
10. Tarjima nazariyasining shakllanish bosqichlari va uning turlari.
11. Tarjima turlari (Badiiy, ilmiy-texnikaviy, sinxron tarjima).
12. Tarjima va til me’yori.
13. Tarjimada leksik birliklarni tanlash.
14. Tarjimada leksik va grammatik transformatsiyalar.

15. Tarjimada muqobillik muammosi.
16. Tarjimada shakl va mazmun.
17. Tarjimaning leksik, grammatik, frazeologik va stilistik muammolari.
18. Tarjimaning pragmatik muammolari.
19. Tarjimaviy ekvivalentlik.
20. Til va nutq; semantikasining sinxron tarjimaga oid muammolari.